

HUNGARIAN
HELSINKI
COMMITTEE

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF LAW
Est. 1776

Digitalizacija prava obrane u kaznenom postupku

(DIGitalisation of defence RIGHTS in criminal proceedings) - DigiRights

POLICY BRIEF

Elizabeta Ivičević Karas, Zoran Burić, Marin Bonačić

Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet

1. Uvodno o digitalizaciji kaznenog postupka i o provedenom znanstvenom istraživanju

Prelazak društvenog života u virtualnu sferu u doba pandemije koronavirusa aktualizirao je pitanje korištenja digitalnih tehnologija u kaznenom postupku. Jedno od temeljnih obilježja pandemije bio je prelazak različitih oblika socijalne interakcije koji su uobičajeno podrazumijevali fizičko susretanje osoba, kao što su poslovni sastanci, obiteljska druženja, predavanja u školama i na fakultetima, u virtualnu sferu. I kaznena su pravosuđa, u početku iz nužde, koristila postojeće ili razvijala nove mogućnosti digitalnog sudjelovanja osoba u kaznenom postupku. Pravila koja su se počela primjenjivati iz nužde uskoro su pokazala određene prednosti, posebno u odnosu na smanjenje troškova i ubrzanje određenih poslovnih procesa.

Kada se radi o digitalnom sudjelovanju osoba u kaznenom postupku, moguće su različite kombinacije. Tako je moguće zamisliti da pojedina osoba u procesnoj radnji sudjeluje s udaljene lokacije, primjerice, da svjedok nije fizički prisutan u sudnici tijekom davanja iskaza na raspravi, dok se ostali procesni sudionici fizički nalaze u sudnici. Krajnji oblik virtualizacije kaznenog postupka predstavlja virtualno suđenje, u kojem svi procesni sudionici u postupku sudjeluju posredstvom digitalnih platformi. U odnosu na okrivljenika, moguće je da se ne samo pravo na prisutnost procesnim radnjama, već i druga procesna prava, kao što su pravo

na branitelja, na prevođenje i pravo na uvid u spis predmeta, ostvaruju ne kroz fizički susret s osobama, već kroz virtualni kontakt.

Digitalizacija kaznenog pravosuđa ne iscrpljuje se samo u digitalnom sudjelovanju u postupku i digitalnom ostvarenju prava obrane, već se događa kroz niz drugih procesa čije je zajedničko obilježje integracija digitalnih tehnologija u kazneno pravosuđe. Tako digitalne tehnologije imaju sve veće značenje u istraživanju kaznenih djela (kroz različite oblike nadzora i povećanu važnost digitalnih podataka kao dokaza u kaznenom postupku), upravljanju poslovnim procesima u kaznenom pravosuđu (e-komunikacija i e-spis), bilježenju procesnih radnji (digitalno snimanje i transkribiranje procesnih radnji), ali i rasterećenju zatvorskeg sustava (elektronički nadzor zatvorenika). Sve veće značenje ima i uporaba umjetne inteligencije u kaznenom postupku, prije svega kao pomoćnog alata donositeljima odluka (pomoć u donošenju i pisanoj izradi odluka).

Digitalizacija pravosuđa vođena je prije svega željom za smanjenjem troškova i povećanjem učinkovitosti sustava. Ističe se također da digitalizacija može olakšati pristup pravosuđu, prije svega kroz digitalno sudjelovanje u procesnim radnjama i mrežne usluge. Redovito se kao jedna od prednosti digitalizacije ističe i povećanje transparentnosti i odgovornosti sustava, i to kroz digitalno bilježenje procesnih radnji, što smanjuje rizik za korupciju i pogreške. U odnosu na okrivljenika, barem u nekim situacijama, mogućnost da se neko pravo ostvaruje digitalnim putem također može povećati dostupnost i učinkovitost tog prava.

Istodobno se ističe i niz izazova koje digitalizacija kaznenog postupka donosi. Tako se u kontekstu digitalizacije obično govori o opasnostima koje iz tog procesa proizlaze za pravo na privatnost i na zaštitu osobnih podataka, poteškoćama koje taj proces donosi u odnosu na „digitalno nepismene“ osobe, ali i izazove vezano uz osiguranje odgovarajuće kvalitete digitalne opreme i usluga. Te izazove prati i niz specifičnih koji su vezani isključivo uz kazneni postupak. Tako se ističe da virtualna forma nije primjerena za ono što je na stvari u kaznenom postupku, da virtualno sudjelovanje osoba u procesnim radnjama otežava proces donošenja odluka, kroz uskratu informacija koje je moguće doživjeti samo kroz fizički kontakt, da ono predstavlja prijetnju za učinkovito ostvarenje prava obrane te da dovodi do povećane represije i u konačnici do dehumanizacije kaznenog postupka.

Proces digitalizacije kaznenog postupka u Republici Hrvatskoj uvjetovan je prvenstveno ispunjenjem ciljeva ključnih strateških dokumenata, a i potrebama da se mogućnosti suvremenih tehnologija koje se već uvelike koriste u raznim područjima javnog i privatnog sektora iskoriste i u kaznenom pravosuđu u cilju njegove modernizacije i jačanja učinkovitosti. Istovremeno, potrebno je osigurati da digitalizacija kaznenog postupka osigura barem jednaku, a po mogućnosti i jaču zaštitu prava i pravnog položaja osumnjičenika i okrivljenika. S tim glavnim ciljem je u okviru znanstveno-istraživačkog projekta „Digitalizacija prava obrane u kaznenom postupku (*DIGitalisation of defence RIGHTS in criminal proceedings*)“ – DigiRights, provedeno istraživanje koje je obuhvatilo najprije teorijsku analizu literature, potom normativnu analizu te empirijsko istraživanje provođenjem polustrukturiranih intervjua s 15 praktičara i 5 okrivljenika. Intervjui su provedeni sa stručnjacima iz tri skupine: šest sudaca (četvero sa Županijskog suda u Zagrebu i dvoje s Općinskog kaznenog suda u Zagrebu), šest branitelja (svi iz Zagreba) i tri državna odvjetnika –

zamjenika ravnatelja Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (USKOK)¹. Intervjui su provedeni i s pet osoba koje se trenutno nalaze na izdržavanju kazne zatvora u Zatvoru u Zagrebu, a koje su ranije kao okrivljenici imale iskustva s daljinskim sudjelovanjem u kaznenom postupku, s time da su svi ispitanici imali iskustva s daljinskim sudjelovanjem na ročištima za produljenje istražnog zatvora, dok su samo dvojica imala iskustva i s daljinskim sudjelovanjem na sjednicama optužnih vijeća. Na temelju provedenog istraživanja identificirane su prepreke (pravne, tehničke, financijske) ostvarivanju prava obrane u digitalnom okruženju, ograničenja i prednosti digitalizacije kaznenog postupka s pravnog, tehničkog i psihološkog aspekta, kao i slučajevi u kojima digitalizacija može unaprijediti određena prava obrane.

Istraživanje koje je provedeno u Hrvatskoj dio je europskog istraživačkog projekta koji je financiran od strane Programa za pravosuđe Europske unije. Istraživački konzorcij vodi Katoličko sveučilište u Leuvenu, a partneri u projektu, pored Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, su Sveučilište u Genovi, Sveučilište u Göttingenu, Sveučilište u Luxembourgu, Sveučilište u Tartuu te Mađarski helsinški odbor. U projektu je do sada provedeno nacionalno normativno i empirijsko istraživanje u šest država: Belgiji, Hrvatskoj, Estoniji, Njemačkoj, Mađarskoj i Italiji. Pored nacionalnih istraživanja, provedeno je istraživanje europske razine – Vijeća Europe i Europske unije – u odnosu na pitanja digitalizacije prava obrane u kaznenom postupku i u postupcima pravosudne suradnje u kaznenim stvarima u Europskoj uniji. Provedena istraživanja služe kao podloga za razradu preporuka u odnosu na digitalizaciju prava obrane u kaznenom postupku, i to prava na prisutnost, prava na branitelja, prava na prevođenje i prava na uvid u spis predmeta. Istraživački konzorcij još uvijek izrađuje preporuke, a kao dio procesa njihove izrade predviđeni su i konzultacijski sastanci s nacionalnim pravosudnim dionicima, čiji je cilj da se s ključnim domaćim akterima raspravi prihvatljivost pojedinih preporuka u odnosu na nacionalni pravni kontekst.

2. Digitalizacija kaznenog postupka kao jedan od strateških ciljeva Republike Hrvatske

Digitalizacija pravosuđa istaknuta je među ciljevima usvojenih ključnih strateških dokumenata Republike Hrvatske:

- Nacionalna strategija razvoja Republike Hrvatske do 2030. ističe učinkovitu i djelotvornu pravosudnu javnu upravu i upravljanje državnom imovinom kao strateški cilj 3, pri čemu je povećanje produktivnosti digitalizacijom navedeno je kao jedan od četiri pravca unaprjeđenja pravosuđa;²

¹ Prema preliminarnim nalazima intervjua sa sucima i braniteljima, zamjenici općinskih i županijskih državnih odvjetnika uglavnom se ne pojavljuju na ročištima za produljenje istražnog zatvora. Kako je fizička prisutnost pri određivanju istražnog zatvora u pravilu obligatorna, ne bi mogli iznositi svoja iskustva o "daljinskom" sudjelovanju okrivljenika na tim ročištima.

² Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine, Narodne novine 13/21.

- Strategija digitalne Hrvatske za razdoblje do 2032. godine, koju je donio Hrvatski Sabor, ističe digitalnu transformaciju javne uprave, uključujući i pravosuđe, kao jedan od elemenata strateškog cilja 2: digitalizacija javne uprave;³

- Nacionalni plan razvoja pravosudnog sustava za razdoblje od 2022. do 2027. godine, koji je donijelo Ministarstvo pravosuđa i uprave, navodi Modernizaciju infrastrukture i poboljšanje razine i pokrivenosti korištenja ICT-a u svrhu automatizacije, digitalizacije i pružanja usluga e-pravosuđa.⁴

3. Tri ključna područja digitalizacije u kaznenom postupku

Proces digitalizacije u kaznenom postupku i sva pitanja povezana s tim postupkom uređuje Zakon o kaznenom postupku (ZKP).⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz 2022.⁶ proširio je uporabu informacijsko-komunikacijskih tehnologija u kaznenom postupku u tri područja, koja su bila i predmet istraživanja u projektu DigiRights:

1. uvođenjem sustava e-komunikacije između profesionalnih sudionika kaznenog postupka i sudova, čime je načinjen prvi korak ka uspostavi e-spisa;
2. uvođenjem obvezatnog zvučnog snimanja i automatskog transkribiranja rasprave u kaznenom postupku;
3. dodatnim mogućnostima uporabe audio-video veze pri održavanju sjednica optužnog vijeća i pripremnih ročišta u fazi rasprave.

3.1. Uvođenje sustava e-komunikacije između profesionalnih sudionika kaznenog postupka i sudova - prvi korak ka uspostavi elektroničkog spisa

Istraživanje je pokazalo da sve tri profesionalne skupine, suci, državni odvjetnici i odvjetnici, imaju koristi od uspostave sustava e-komunikacije, prvenstveno u vidu lakšeg pristupa dijelu spisa koji je dostupan online, a i radi lakšeg pretraživanja uz pomoć postojećih alata. Međutim, postojeći opseg (dijelova) spisa predmeta koji je pohranjen u sustavu e-komunikacije još je relativno skroman te je potrebno dodatno ekipirati sustav kako bi se omogućilo digitaliziranje cjelokupnog spisa predmeta, odnosno uspostava elektroničkog spisa.

³ *Strategija digitalne Hrvatske za razdoblje do 2032. godine*, Narodne novine 2/23.

⁴ Ministarstvo pravosuđa i uprave, *Nacionalni plan razvoja pravosudnog sustava za razdoblje od 2022. do 2027. godine*, ožujak 2023., str. 44-47.

⁵ *Zakon o kaznenom postupku*, Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24.

⁶ *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku*, NN 80/22.

S druge strane, intervjuirani okrivljenici nisu imali nikakvog iskustva s uvidom u spis predmeta, pa niti u papirnatom obliku i u potpunosti se oslanjaju na branitelje. Stoga usporedno s uspostavom e-spisa, treba raditi na uspostavi sustava pomoću kojeg će i okrivljenik moći konzultirati spis, odnosno elektronički spis predmeta, bilo u prostorijama suda, bilo iz istražnog zatvora.

Realno je očekivati da bi uspostava elektroničkog spisa trebala imati pozitivan učinak na sustav kaznenog pravosuđa. Prije svega je realno da će se na taj način lakše ostvarivati pravo na uvid u spis predmeta – jer će pristup spisu biti moguće ostvariti u bilo kojem trenutku, s koje bilo lokacije, olakšano će biti i korištenje velikih spisa, osobito u odnosu na ciljano traženje važnih informacija kroz opciju elektroničkog pretraživanja, a isto će se tako značajno olakšati i pojeftiniti pohranjivanje spisa. Osim toga, elektronički spis omogućava puno bolju zaštitu pojedinih dijelova spisa u onim situacijama u kojima je poželjno da određene informacije budu sadržane u spisu, ali je istodobno potrebno da se određenim sudionicima postupka ciljano uskrati uvid u te podatke. Takva potreba danas često postoji u odnosu na osobne podatke žrtve.

3.2. Uvođenje obvezatnog zvučnog snimanja i automatskog transkribiranja rasprave u kaznenom postupku

Izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz 2022. godine u kazneni je postupak uvedeno obvezno tonsko snimanje rasprave. Stupanje na snagu tih odredaba inicijalno je odgođeno do 1. 10. 2024. te je zatim prolongirano do 1. 5. 2025., a očekuje se i daljnja odgoda stupanja na snagu. Čini se da je odgoda stupanja na snagu navedenih odredaba prije svega vezana uz poteškoće koje proizlaze iz procesa nabave oprema nužne za tonsko snimanje svih rasprava u kaznenom postupku. Iza uvođenja obveznog tonskog snimanja rasprave stoje težnje za modernizacijom kaznenog postupka, većom transparentnošću i odgovornošću sustava te učinkovitijim vođenjem rasprave. Pored tonskog snimanja, predviđeno je i automatsko transkribiranje tonske snimke rasprave. Realno je očekivati da automatska transkripcija u početku primjene ovog sustava neće biti do kraja točna. Isto je tako realno očekivati da će sustav za automatsku transkripciju kroz uporabu napredovati.

Iako se očekuje da bi ove odredbe trebale imati pozitivan učinak na kvalitetu i efikasnost sustava, postoji bojazan da će način na koji je tonsko snimanje rasprave implementirano u hrvatsko zakonodavstvo rezultirati dodatnim usporavanjem kaznenih postupaka. Izvor tih bojazni je značenje koje za kazneni postupak ima klasični raspravni zapisnik, koji nastaje sučevim glasnim diktiranjem sažetka sadržaja rasprave zapisničaru. Takav klasični zapisnik, u slučajevima u kojima se rasprava vodi u više dana, što je hrvatskom kaznenom postupku pravilo, omogućava brzo upoznavanje s ranijim tijekom postupka. Pored toga, takav klasičan raspravni zapisnik sucu predstavlja dobru informacijsku osnovicu i korisno pomoćno sredstvo za pisanu izradu presude, čime se značajno skraćuje i taj postupak. Konačno, raspravni je zapisnik osnovni alat koji žalbenom sudu omogućava brzo i jednostavno upoznavanje s tijekom rasprave i time učinkovito vođenje žalbenog postupka. Postoji bojazan da vrijeme koje je na raspravi uštedjeno kroz tonsko snimanje rasprave neće biti dovoljno da

se iskompenziraju dodatni utrošci vremena koji će nastati kroz potrebu da se prilikom upoznavanja s ranijim tijekom rasprave, prilikom pisanja presude i u žalbenom postupku koriste transkripti i tonske snimke rasprave.

3.3. Pravo okrivljenika na prisutnost i mogućnosti uporabe audio-video veze pri održavanju ročišta i sjednica

Hrvatski Zakon o kaznenom postupku predviđa niz mogućnosti održavanja ročišta, odnosno sjednica na daljinu, u sljedećim slučajevima:

a) na ročištu za određivanje, produljenje ili ukidanje istražnog zatvora, ako okrivljenik na to pristane (čl. 129. st. 2. ZKP-a);

b) na ročištu kod državnog odvjetnika za poduzimanje dokazne radnje na prijedlog okrivljenika, ako okrivljenik na to pristane (čl. 234. st. 3. ZKP-a);

c) na dokaznom ročištu, u postupku pružanja pravne pomoći, ako okrivljenik na to pristane (čl. 192. – 194. ZKP-a)

d) na sjednici optužnog vijeća (čl. 348. st. 5. ZKP-a);

e) na pripremnom ročištu (čl. 372. st. 4. ZKP-a); i

f) na sjednici vijeća drugostupanjskog suda (čl. 475. st. 7. ZKP-a).

Provedeno istraživanje pokazuje da suci, državni odvjetnici i branitelji uglavnom podržavaju proces digitalizacije, i u segmentu posljednjih proširenja mogućnosti uporabe audio-video veze, s time da se ove mogućnosti u praksi najčešće koriste za ispitivanje svjedoka na dokaznom ročištu, za održavanje ročišta za odlučivanje o produljenju mjere istražnog zatvora te na sjednici vijeća drugostupanjskog suda povodom žalbe. Sve tri skupine stručnjaka uglavnom smatraju da udaljeno sudjelovanje okrivljenika na ovim ročištima ne mijenja bitno ishod odluka donesenih na tim ročištima, no pri tome treba imati u vidu sljedeće: a) okrivljenik ima pravo birati hoće li sudjelovati u tim ročištima i hoće li njegovo/njezino sudjelovanje biti fizičko ili virtualno, a istraživanje je pokazalo da s tim svojim pravom okrivljenici često nisu upoznati, b) ishod ovih ročišta, odnosno sjednice uglavnom je unaprijed određen materijalom i informacijama sadržanim u spisu predmeta, te c) na prvom ročištu o istražnom zatvoru okrivljenik je uvijek fizički prisutan na sudu, a samo ročišta na kojima se donosi odluka o produljenju istražnog zatvora odvijaju se uz njegovu virtualnu prisutnost. Istraživanje je pokazalo da branitelji praktički nikada ne traže da se ročište održi uporabom audio-video veze, očito svjesni nedostataka daljinskog sudjelovanja okrivljenika, nego inicijativa uglavnom dolazi od suda.

Iako okrivljenici vide prednost održavanja navedenih ročišta uz njihovo virtualno sudjelovanje (primjerice, zbog izbjegavanja neugodnog i ponižavajućeg sprovođenja u lisicama i transporta do suda, te ponekad višesatnog čekanja na ročište, odnosno sjednicu), većina preferira da fizički budu prisutni u sudu kako bi mogli učinkovitije sudjelovati u postupku i konzultirati se s braniteljem. Naime, kao jedan od glavnih nedostataka daljinskog sudjelovanja okrivljenika na ročištima utvrđen je nedostatak sigurnih kanala za potpuno

povjerljivu i neometanu komunikaciju okrivljenika s braniteljem koji je na sudu, što je jedna od temeljnih pretpostavki učinkovite obrane.

Istraživanje je pokazalo da je audio-video veza koja se koristi pri daljinskom održavanju ročišta, odnosno sjednica uglavnom odgovarajuće kvalitete i da su tehnički problemi uglavnom sporadični, no ustanovljeno je da su sudovi još uvijek vrlo skromno opremljeni tehničkom opremom za održavanje ročišta na daljinu, te se može pretpostaviti da je i to jedan od bitnih faktora koji utječe na mogućnosti i učestalost uporabe audio-video veze u slučajevima predviđenima ZKP-om.

Premda hrvatski Zakon o kaznenom postupku predviđa relativno široke mogućnosti održavanja ročišta, odnosno sjednica na daljinu, nije moguće održavanje suđenja na daljinu, uz sudjelovanje okrivljenika putem audio-video uređaja. Uz to što trenutna razina opremljenosti sudova nije dostatna za širu uporabu audio-video veze u kaznenom postupku, dio ispitanika je izrazio sumnju u to da bi to bilo ekvivalentno fizičkom sudjelovanju okrivljenika na raspravi.

3.4. Pravo na branitelja u digitalnom okruženju

U hrvatskom kaznenom postupku nije predviđen digitalni, odnosno daljinski pristup branitelju i pravnoj pomoći, u bilo kojoj fazi postupka, osim za okrivljenika u istražnom zatvoru, čije se pravo na slobodan, nesmetan i povjerljiv razgovor s braniteljem može osigurati i putem zatvorenog tehničkog uređaja za vezu na daljinu (audio-video uređaj), ako okrivljenik na to pristane (čl. 139. st. 5. ZKP-a). To znači da se konzultacije s braniteljem, u svrhu pripreme obrane, mogu odvijati ne samo uz fizičku prisutnost branitelja u zatvoru ili putem telefona, što je uobičajeno, već i putem audio-video veze. Međutim, iz intervjua s okrivljenicima proizlazi da se ova mogućnost praktički ne koristi, vjerojatno zbog nedovoljne opremljenosti zatvora.

Kada se ročišta, odnosno sjednice održavaju na daljinu, okrivljenik i branitelj su u pravilu razdvojeni na ročištu za produljenje ili ukidanje istražnog zatvora (čl. 129. st. 2. ZKP-a), na ročištu kod državnog odvjetnika za poduzimanje dokazne radnje na prijedlog okrivljenika, (čl. 234. st. 3. ZKP-a), te na sjednici vijeća drugostupanjskog suda (čl. 475. st. 7. ZKP-a), na način da je okrivljenik u istražnom zatvoru, a branitelj na sudu, odnosno u državnom odvjetništvu. Samo u tim situacijama branitelj pruža pravnu pomoć okrivljeniku na daljinu, a razdvojenost okrivljenika i branitelja, kao što je već istaknuto, otvara pitanje osiguranja nesmetane i povjerljive komunikacije putem videokonferencije. I u provedenim intervjuima s braniteljima ovaj problem je istaknut kao vjerojatno najteži problem vezan uz udaljeno sudjelovanje okrivljenika u postupku.

3.5. Pravo na tumačenje u digitalnom okruženju

Mogućnost udaljenog kontakta s tumačem predviđena je u članku 8. ZKP-a te je dopuštena kada to ne predstavlja povredu prava na obranu u postupku. U takvim slučajevima, prijevod i tumačenje mogu se osigurati putem telefona ili audio-video uređaja. Riječ je o općoj odredbi koja pokriva fazu prethodnog postupka i fazu nakon započinjanja postupka. Odluku o kontaktiranju tumača putem audio-video uređaja donosi sudac. Osumnjičenik/okrivljenik daje svoj opći pristanak da se ročište za određivanje, produljenje ili ukidanje istražnog zatvora održi u obliku audio-video konferencije i nije potreban njegov dodatni pristanak za udaljeni kontakt s tumačem.

Loša kvaliteta digitalne veze i zvuka mogla bi dovesti do žalbe na kvalitetu tumačenja. Pritom Zakon o kaznenom postupku u čl. 8., vjerojatno omaškom, ne predviđa pravo na neposredno osporavanje da kvaliteta tumačenja nije bila dovoljna za osiguranje pravičnosti postupka, nego se odluka o tumačenju može osporavati u žalbenom postupku, gdje je uskraćivanje prava okrivljeniku na uporabu vlastitog jezika ili praćenje rasprave na svom jeziku navedeno kao jedna od bitnih povreda odredaba kaznenog postupka (čl. 468. st. 1. toč. 3. ZKP-a). U istraživanju je jedan branitelj izvijestio o negativnim iskustvima s audio-video tumačenjem jer je sud prekidao tumača govoreći da nije potrebno prevoditi sve izrečeno. Za razliku od situacije na raspravi, tijekom istrage ili istraživanja, okrivljenik može podnijeti pisani prigovor za zaštitu postupovnih prava obrane državnom odvjetniku zbog nedovoljne kvalitete tumačenja (članak 239.a ZKP-a). Ovdje treba spomenuti i da su svi ispitanici načelno zadovoljni tehničkim aspektima komunikacije na daljinu i da nitko od njih nije imao značajne prigovore s tim u vezi.

Zakon o kaznenom postupku daje okrivljeniku, na njegov zahtjev, i pravo na prijevod razgovora i korespondencije s njegovim braniteljem, koji su potrebni za pripremu obrane, podnošenje pravnog lijeka ili pravnog sredstva ili za poduzimanje drugih radnji u okviru postupka kada je to potrebno za ostvarivanje prava na obranu (čl. 8. st. 8. ZKP-a). Međutim, ranija istraživanja su pokazala da se tumačenje razgovora s braniteljima osigurava samo tijekom ispitivanja ili rasprave koje provodi nadležno tijelo te da ne postoji mehanizam za traženje tumačenja za pripremu obrane ili podnošenje pravnog lijeka. U tom pogledu, nisu utvrđeni slučajevi korištenja videokonferencije za tumačenje kada okrivljenik nije u istražnom zatvoru. Na ročištima za određivanje, produljenje ili ukidanje istražnog zatvora te tijekom izručenja bilo je nekoliko slučajeva udaljenog kontakta s tumačem. Jednom je to učinjeno korištenjem aplikacije Zoom na mobilnom telefonu.

4. Zaključci i preporuke

4.1. Preporuke u odnosu na pravo na uvid u spis predmeta

1. Obrani je potrebno omogućiti da se pravo na uvid u spis predmeta ostvaruje digitalnim putem.

2. Kako bi se to pravo moglo ostvariti, nužno je uspostaviti digitalni (elektronički) spis predmeta. Taj spis treba biti ustanovljen na sustavu koji treba uključivati odgovarajuća ograničenja pristupa kako bi se osiguralo da informacije u njemu ne budu oštećene, izbrisane, izmijenjene, ometane ili nezakonito distribuirane.

3. Postupno bi se pravo na uvid u spis predmeta trebalo ostvarivati isključivo digitalnim putem. U prijelaznom je periodu potrebno imati na raspolaganju odgovarajuća rješenja za osobe od kojih se razumno ne može očekivati da imaju pristup takvom sustavu.

4.2. Preporuke u odnosu na pravo okrivljenika na prisutnost na ročištima i sjednicama

1. U pravilu, okrivljenik na ročištima i sjednicama treba biti prisutan osobno.

Samo iznimno, okrivljenik može digitalnim putem sudjelovati u postupku u slučajevima:

- a) više sile,
- b) ozbiljne prijetnje javnoj sigurnosti ili potrebe zaštite svjedoka,
- c) okrivljenikova pristanka.

U svim ovim slučajevima digitalno je sudjelovanje okrivljenika moguće samo nakon što sud utvrdi da, s obzirom na sve okolnosti slučaja, takav oblik sudjelovanja okrivljenika ne predstavlja nerazmjerno ograničenje prava obrane te da nije protivno javnom interesu.

2. Kada okrivljenik digitalno sudjeluje na ročištu ili sjednici, nužno je osigurati sigurnu lokaciju okrivljenika ili dovoljne mjere za osiguranje:

- a) da nema neprimjerenog pritiska na okrivljenika;
- b) da nema vanjskog uplitanja u procesni trenutak; i
- c) povjerljivost razgovora okrivljenika s braniteljem.

4.3. Preporuke u odnosu na pravo na branitelja u digitalnom okruženju

1. Kada okrivljenik osobno sudjeluje u procesnoj radnji, pravo na branitelja ostvaruje se tako da su okrivljenik i branitelj zajednički prisutni na mjestu na kojem se radnja poduzima.

Iznimno, pravo na branitelja može se ostvariti digitalnim putem u slučajevima:

- a) više sile i
- b) okrivljenikova pristanka.

U ovim slučajevima digitalno ostvarenje prava na branitelja moguće je samo nakon što sud utvrdi da se na ovaj način, s obzirom na sve okolnosti slučaja, omogućuje učinkovito ostvarivanje prava obrane u postupku.

2. Kada okrivljenik digitalno sudjeluje u procesnoj radnji, pravo na branitelja ostvaruje se tako da su okrivljenik i branitelj zajednički prisutni na mjestu iz kojeg digitalno sudjeluju u radnji ili tako da je branitelj osobno prisutan na mjestu na kojem se radnja poduzima.

Iznimno, okrivljenik i branitelj mogu u procesnoj radnji digitalno sudjelovati s različitim lokacija, a da nijedna od tih lokacija nije mjesto na kojem se radnja poduzima, u slučajevima:

- a) više sile i
- b) okrivljenikova pristanka.

Ovakav oblik ostvarenja prava na branitelja moguć je samo nakon što sud utvrdi da se na ovaj način, s obzirom na sve okolnosti slučaja, omogućuje učinkovito ostvarivanje prava obrane u postupku.

3. Kada okrivljenik ne sudjeluje u procesnoj radnji, pravo na branitelja ostvaruje se tako da je branitelj osobno prisutan na mjestu na kojem se radnja poduzima.

Iznimno, branitelj ne treba biti osobno prisutan na mjestu na kojem se radnja poduzima, već u njoj može sudjelovati digitalnim putem, u slučajevima:

- a) više sile i
- b) okrivljenikova pristanka.

Ovakav oblik ostvarenja prava na branitelja moguć je samo nakon što sud utvrdi se na ovaj način, s obzirom na sve okolnosti slučaja, omogućuje učinkovito ostvarivanje prava obrane u postupku.

4. Kada okrivljeniku nije oduzeta sloboda konzultacije između okrivljenika i branitelja mogu se održavati u bilo kojem obliku u kojem to dogovore okrivljenik i branitelj. Okrivljeniku koji je lišen slobode potrebno je osigurati mogućnost digitalnog savjetovanja s braniteljem, ako za to postoje tehnički uvjeti. Ta će se mogućnost ostvarivati jedino ako se okrivljenik i branitelj dogovore da konzultacije budu u digitalnom obliku.

5. Kada okrivljenik digitalno ostvaruje pravo na branitelja, nužno je osigurati povjerljivost razgovora okrivljenika s braniteljem.

4.4. Preporuke u odnosu na pravo na tumačenje u digitalnom okruženju

1. Tumačenje se treba pružati osobno, pri čemu se tumač i okrivljenik trebaju nalaziti u istom fizičkom prostoru.

2. Iznimno, udaljeno tumačenje može se primijeniti kada digitalna tehnologija može:

- a) poboljšati kvalitetu tumačenja, čime se jača pravo na tumačenje,
- b) povećati učinkovitost postupka, osobito kada je osumnjičenik ili okrivljenik uhićen ili u pritvoru ili istražnom zatvoru.

